

Kiekendieven

Grensoverschrijdend soortactieplan – project TEC !

Publication
disponible en
FRANÇAIS
sur simple demande
auprès de l'organisme
diffuseur

Interreg

France-Wallonie-Vlaanderen

UNION EUROPÉENNE
EUROPESE UNIE

TEC!

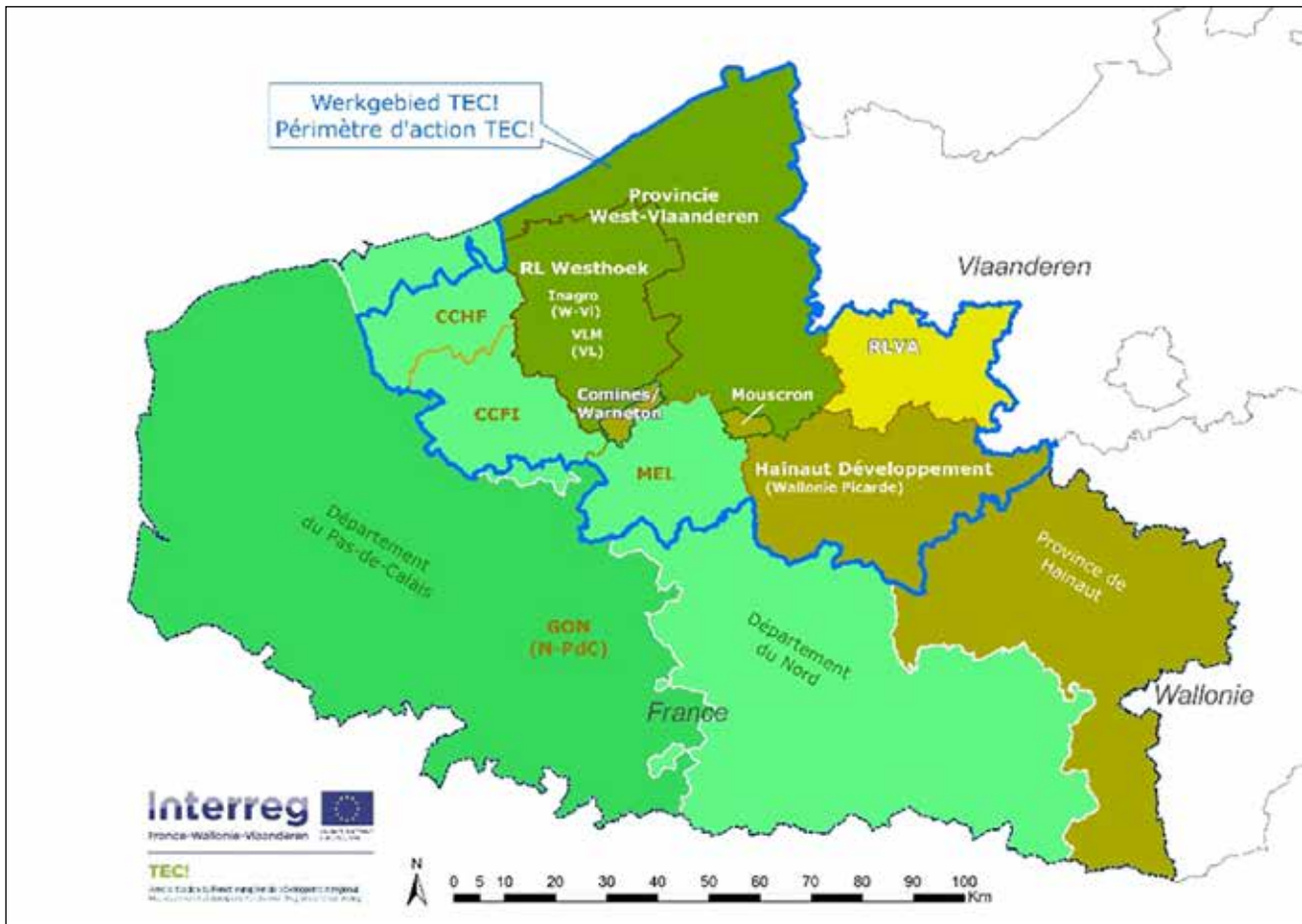
Avec le soutien du Fonds européen de développement régional
Met steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Redactie van het soortactieplan:

Cédric Beaudoin, Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais
Maart 2018

In samenwerking met de partners van het project TEC ! (Tous Éco-Citoyens ! of Iedereen Eco-burger !):

Figuur1: Het werkgebied van het project Tous Eco-Citoyens! (TEC!) (Iedereen Eco-burger!) en van de projectpartners. Inagro heeft heel West-Vlaanderen als werkgebied, de VLM werkt in heel Vlaanderen. De GON werkt over het geheel van de regio Nord en Pas-de-Calais in Frankrijk. De uitvoering van het soortactieplan gebeurt binnen de blauwe omranding van het TEC!-werkgebied.

Dit actieplan kwam tot stand in het Interreg V-project “Tous Eco-Citoyens !” of “Iedereen Eco-burger !” met de steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling. voor de verspreidingskaarten werd gebruik gemaakt van de databanken van observation.be, Clicnat en SIRF.

Voorpagina: Grauwe kiekendief (© Philippe Anscutte), Blauwe kiekendief (© Christian Boutrouille) en Bruine kiekendief (© Michel Vanwarreghem).

Inhoud

1. INLEIDING: HET BELANG VAN DE SOORT > 3

2. BASISINFORMATIE > 4

2.1 Ecologie van de soort > 4

2.1.1 Hoe kunt u kiekendieven herkennen > 4

2.1.2 Biotoop > 5

2.1.3 Leefwijze > 5

2.1.4 Bedreigingen > 6

2.2 Verspreiding > 7

2.3 Beschermingsstatuut > 8

2.4 Gewenste maatregelen voor de kiekendieven > 8

2.4.1 De voordelen > 8

2.4.2 Welke maatregelen op het terrein zijn gunstig voor de soort? > 8

2.5 Welke andere soorten profiteren er ook van? > 8

3. DOELSTELLINGEN VAN HET ACTIEPROGRAMMA KIEKENDIEVEN > 9

3.1 Inleiding > 9

3.2 Hoofddoelstelling > 9

Actie 1 Schatting van de populatie van de 3 soorten kiekendieven in elk gebied > 10

Actie 2 Verfijnen van de kennis over de verdeling van de kiekendieven > 10

Actie 3 Bescherming van de nesten > 11

Actie 4 Herstel van habitats die gunstig zijn voor de nestbouw > 12

Actie 5 Inrichting van habitats die gunstig zijn voor de voedselvoorziening van de kiekendieven > 13

Actie 6 Bijdragen aan de kennisverbetering > 14

Actie 7 Communicatie en sensibilisering onder de natuurkenners > 15

Actie 8 Communicatie- en sensibiliseringsmiddelen opzetten voor de landbouwers > 15

BIBLIOGRAFIE > 15

1. INLEIDING: het belang van de soort

De drie soorten kiekendieven, de Grauwe kiekendief *Circus pygargus*, de Blauwe kiekendief *Circus cyaneus* en de Bruine kiekendief *Circus aeruginosus* zijn dagroofvogels die al tientallen jaren veel worden bestudeerd in heel Europa. Tal van waarnemers uit alle landen zetten zich in om tellingen te doen, nesten op te sporen en nesten te beschermen. De kiekendieven broeden voor het merendeel in graanvelden en worden bedreigd omdat de oogst meestal plaatsvindt op het moment dat de jongen geboren worden.

De afname van hun natuurlijke habitat, vochtige weiden, mesofiele graslanden, heide en kreupelhout ten gunste van graangewassen heeft geleid tot een verandering in de broedplaats van deze soorten.

Door de natuurkenners worden de kiekendieven tegenwoordig beschouwd als symboolsoorten voor de landbouwlandschappen en er worden op verschillende niveaus beschermingsmaatregelen genomen en actieplannen opgezet. Deze soorten worden echter niet door iedereen gewaardeerd: ze worden vaak gecatalogeerd als « wildeters » en hoewel ze in alle landen van Europa beschermd zijn wordt er vaak op gejaagd. In de re-

gio Nord – Pas-de-Calais, volgt de groep « kiekendieven » die is opgericht binnen de Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais de evolutie van de koppels en hun broedsels al tientallen jaren. Dankzij de inbreng van vrijwilligers van partnerverenigingen kon bijkomende kennis worden vergaard en werd een grotere territoriale druk en dekking mogelijk van observatie. Zo wordt het aantal koppels de laatste jaren geschat op 25 tot 38 koppels voor de Bruine kiekendief, 14 tot 31 koppels voor de Blauwe kiekendief en 13 tot 21 koppels voor de Grauwe kiekendief in de regio Nord – Pas-de-Calais. In België worden de kiekendieven opgevolgd door de Technische Groep kiekendieven van Aves voor het Waalse gedeelte. De schattingen van de broedpopulaties variëren van 6 tot 28 koppels voor de Bruine kiekendief, 1 tot 5 koppels voor de Blauwe kiekendief en 3 tot 7 koppels voor de Grauwe kiekendief (Jacob & al, 2010 ; www.aves.be). In Vlaanderen België voert de vereniging Natuurpunt opvolging uit op hun grondgebied en schat in 2007 dat er 90 koppels zijn van de Bruine kiekendief, 0-1 koppels van de Blauwe kiekendief en 0-3 koppels van de Grauwe kiekendief (Vermeersch &

Ancelin, 2009). In Picardië houdt de vereniging Picardie Nature zich bezig met de opvolging en de bescherming van de kiekendief. De schattingen in de loop van de enquête 2000-2001 zijn ongeveer 70 koppels van de Bruine kiekendief, 180 koppels van de Blauwe kiekendief en 130 koppels van de Grauwe kiekendief (Commeçy & Royer, 2013). Algemeen worden de drie soorten kiekendieven in verschillende mate beschouwd als bedreigd. De Bruine kiekendief wordt beschouwd als “bedreigd” op de rode lijst in Wallonië en Nord – Pas-de-Calais. In Vlaanderen is zijn status gunstiger. Ook de Blauwe kiekendief wordt als « bedreigd » beschouwd op het Waals grondgebied en in Nord – Pas-de-Calais. De Grauwe kiekendief is het meest bedreigd en wordt beschouwd als « ernstig bedreigd » in Vlaanderen en in Nord – Pas-de-Calais.

Dit actieplan zal het mogelijk maken om de acties van alle partners van het project TEC samen te brengen en de acties op elkaar af te stemmen met het oog op een uitwisseling aan beide kanten van de grens.

2. BASISINFORMATIE

2.1 Ecologie van de soort

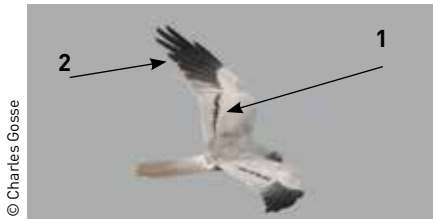
2.1.1 Hoe kunt u kiekendieven herkennen

Kiekendieven zijn dagroofvogels die overdag actief zijn en jagen in open veld en akkers. Op basis van het karakteristieke algemene silhouet en hun grote omvang kunnen we deze soorten rekenen tot de grote roofvogels. Door hun manier van laag over de grond scherend, door open

ruimtes te vliegen, in de V-vorm die ze aannemen met vleugels en lichaam, kunnen we ze onderscheiden van de buizerd, een roofvogel die regelmatig wordt opgemerkt in gelijkaardige omgevingen. Het onderscheiden van de 3 soorten kiekendieven is in sommige gevallen vrij

moelijk. Er bestaat seksuele dimorfie bij deze roofvogels waardoor mannetjes en vrouwtjes van eenzelfde soort goed van elkaar kunnen worden onderscheiden, maar deze diformie is subtieler tussen de soorten kiekendieven.

Volwassen mannetjes *verschillen* bij de kiekendieven

© Chartes Gosse

Gezien van de bovenzijde (linkerkolom)

- 1 Aanwezigheid van een zwarte band op de vleugel bij de grauwe kiekendief, afwezig bij de twee andere soorten.
- 2 4 handpennen bij de grauwe kiekendief en 5 bij de andere twee soorten.
- 3 Kastanjebruin verenkleed bij de Bruine kiekendief en zuiver wit bij de twee andere soorten.
4. Grauwe kiekendief is slanker en kleiner, Blauwe kiekendief is gemiddeld en Bruine kiekendief is groter en meer gedrongen.

© Philippe Anscutte

Gezien van de onderzijde (rechterkolom)

- 1 Aanwezigheid van een zwarte band op de vleugel bij de Grauwe kiekendief, afwezig bij de twee andere soorten.
2. Witte staart bij de Grauwe kiekendief en de Blauwe kiekendief, niet bij de Bruine kiekendief.
- 3 Uniform lichtgrijs verenkleed op de rug met zwarte vleugelpunten bij de Grauwe en de Blauwe kiekendief, terwijl het verenkleed bruin is aan de ondervleugel en wit met zwarte vleugelpunten bij de Bruine kiekendief.

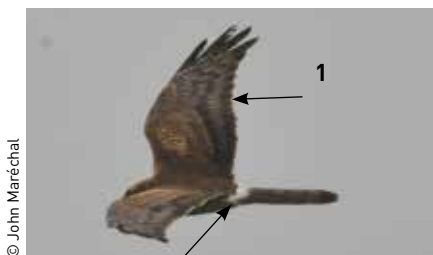

© Michel Vanwarreghem

© Joël Savart

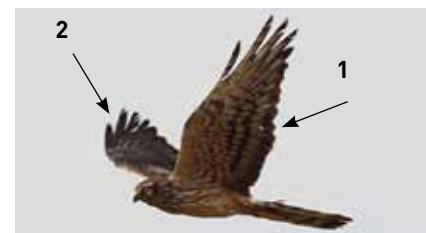
Volwassen vrouwtjes *verschillen* bij de kiekendieven

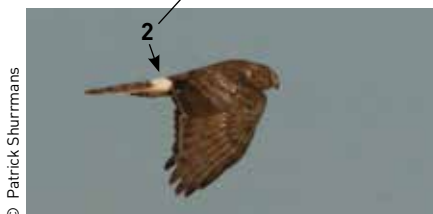
© John Maréchal

Gezien van de bovenzijde (linkerkolom)

- 1 Aanwezigheid van een bleke band bij de Grauwe kiekendief, afwezig bij de twee andere soorten.
- 2 4 handpennen bij de Grauwe kiekendief en 5 bij de andere twee soorten.
- 3 Zeer gestreept verenkleed op de buik bij de Blauwe kiekendief, lichter bij de Grauwe kiekendief en egaal kastanjebruin bij de Bruine kiekendief.
- 4 Algemene grootte is fijner voor de Grauwe kiekendief, gemiddeld voor de Blauwe kiekendief en groter voor de Bruine kiekendief.

© Philippe Anscutte

© Patrick Shurmans

Gezien van de onderzijde (rechterkolom)

1. Aanwezigheid van een zwarte band op de vleugel bij de Grauwe kiekendief, afwezig bij de twee andere soorten.
- 2 Witte staart bij de Grauwe kiekendief en de Blauwe kiekendief, niet bij de Bruine kiekendief.
- 3 Egaal bruin verenkleed op de rug bij de Bruine kiekendief met aanwezigheid van beige vlekken op de beige vlekken op de dekveren.

© Michel Vanwarreghem

© Koen Lepla

2.1.2 Biotoop

De biotoop van de kiekendieven komt overeen met zones met een aanzienlijke « kruidvegetatie » voor het broedgebied, en open, vlakke gebieden voor de jachtzones. Volgens de drie soorten vallen enkele algemene kenmerken op

Grauwe kiekendief

De Grauwe kiekendief leeft tegenwoordig vooral op de grote graanakkers in het gebied. Historisch kwam hij voor in moerasachtige zones, heide en boskappzones. In de regio Nord – Pas-de-Calais verdwenen de moerasgebieden in de loop van de jaren '90. Vanaf 1993 wordt de Grauwe kiekendief enkel nog gevonden als broedvogel in akkerland (gerst, kuilgras en tarwe) (Tombal, 1996). In Wallonië zien we hetzelfde fenomeen en deze kiekendief vestigt zich voornamelijk in gerst. Wanneer de gerst uitschiet vindt de soort hier namelijk, wanneer hij terugkeert van de trek, een vegetatie van ideale hoogte en dichtheid om zijn nest te bouwen (Jacob, 2010).

Blauwe kiekendief

De Blauwe kiekendief komt tegenwoordig ook voor in de grote akkergebieden maar enkele koppels zijn nog te vinden in boskappzones dichtbij open gebieden. Net als de Grauwe kiekendief is de Blauwe kiekendief een vogel die vroeger broedde in heidegebieden en andere types van open omgevingen met lage vegetatie (Jacob, 2010). In Nord – Pas-de-Calais broedt de Blauwe kiekendief in de jaren '90 regelmatig in laag struikgewas waar de koppels worden gespot in braakliggende gebieden en jonge aanplantingen (Tombal & Bril, 1996). Tegenwoordig gebruiken de koppels vooral akkergebied. De Blauwe kiekendief, minder gespecialiseerd dan zijn neef de Grauwe kiekendief, heeft meer gevarieerde broedgewoonte, hij komt vooral vroeger terug uit migratie en slaagt er vaker in om zijn broedactiviteit voor de start van de landbouwwerkzaamheden af te maken (Royer, 2013)

Bruine kiekendief

De Bruine kiekendief is de soort die zich het best voelt in een vochtige omgeving. Aan het einde van de 19e eeuw broedden enkele koppels echter in landbouwgebied. Dit kan worden verklaard door het verschijnen van Nederlandse vogels die werden verjaagd uit de polders, hun gebruikelijke broedmilieu, door een grote door de sterk toenemende landbouwactiviteit (Commecy, 2013). In Nord – Pas-de-Calais wordt de soort in twee types omgevingen gevonden. Hij broedt in min of meer uitgestrekte rietvelden van moerassen achter de kustlijn en wachtbekkens maar ook in graanteeltzones gaande van gerst, tarwe tot zelfs koolzaad.

2.1.3 Leefwijze

Het voedingspatroon van de drie soorten kiekendieven is min of meer hetzelfde. Het varieert naargelang de grootte van de soort en zijn manier van jagen. De Grauwe kiekendief is de kleinste en meest kwetsbare van de kiekendieven, hij jaagt daarom vooral op zeer kleine zoogdieren zoals de veldmuis. Het is trouwens in de jaren dat deze knaagdieren in grote getale voorkomen dat het voortplantingssucces van de kiekendieven het grootst is. Een enkele keer jaagt de Grauwe kiekendief ook op zangvogels zoals veldleeuweriken en graspiepers. Wanneer er braakliggende terreinen of mesofiele graslanden zijn, jaagt de Grauwe kiekendief graag op grote insecten zoals groene sprinkhanen of krekels (INPN, 2010). De wat grotere Blauwe kiekendief jaagt op tal van grotere prooien zoals jonge konijnen of grotere grondbroedende vogels zoals Kieviten of patrijzen. Maar in de jaren dat er zeer veel veldmuizen voorkomen, ziet men vaak dat de volwassen kiekendieven zich specialiseren in het vangen van dit knaagdier (INPN, 2010).

De Bruine kiekendief jaagt op dezelfde soorten dieren als de Blauwe kiekendief met uitzondering van de kiekendieven die jagen en broeden in een vochtige

omgeving waar het voedingspatroon in het algemeen bestaat uit amfibieën en waterrietzangers (*Acrocephalus paludicola*).

De levenswijzen van de kiekendieven zijn globaal identiek, ze verschillen vooral in hun fenologie van terugkeer van de trek en in hun aanpassing om te overwinteren in deze gebieden.

Grauwe kiekendief

De Grauwe kiekendief is een strikte trans-Sahara-trekvogel die het winterseizoen doorbrengt in de regio ten zuiden van de Sahara, van Senegal tot Eritrea en tot in Zuid-Afrika. Het is de kiekendief die zich het laatst vestigt want het is de soort die het laatst aankomt op de voortplantingsplaatsen. Over het algemeen zijn de eersten die aankomen de mannetjes, tegen midden-april, en de trek gaat door tot in mei. Vanaf de maand mei vestigen de koppels zich en broeden ze gemiddeld 4 eieren uit (INPN, 2010). Dat is het cruciale moment om nesten te zoeken om te schatten wanneer het maaien of oogsten kan plaatsvinden. Aan de hand van deze schatting kan men weten of een interventie nuttig is. De incubatie duurt ongeveer 30 dagen,

vervolgens worden de jongen grootgebracht gedurende de maanden juni-juli tot ze zelfstandig zijn, tegen de maand augustus. Eind augustus vliegen de volwassen en jonge zelfstandige vogels uit en beginnen hun trek naar hun overwinteringsgebied.

De Grauwe kiekendief is een soort die tamelijk graag in groep leeft in de voortplantingsperiode en leeft in kernen. Het komt af en toe voor dat meerdere koppels dezelfde akker delen (Pitois, 2004). Hetzelfde gedrag wordt waargenomen in de regio Nord – Pas-de-Calais en Picardie, waar vrij grote populaties leven. In België betreft het slechts enkele broedkoppels gelokaliseerd in Wallonië (8 koppels in 2012 ; Jacob & al, 2013).

Blauwe kiekendief

In tegenstelling tot zijn neef is de Blauwe kiekendief geen strikte trekvogel. Hij brengt de winter door in Frankrijk, meestal in het zuiden, en in Spanje. Enkele individuen zijn echter aanwezig in de winter, afkomstig van Noord-Europa (Caupenne & Leroux, 2015). Voor de Blauwe kiekendief is de aankomst op de broedplaatsen vroeger. Vanaf maart komen de broedvogels aan en begint

de balts terwijl de overwinteraars soms nog aanwezig zijn (Tombal, 1996). Tijdens de broedperiode komt het vaak voor dat kiekendieven, soms een vrij groot aantal, de plaatsen bezoeken zonder te nesten. In Wallonië is aanwezig-

© Olivier Fontaine

heid in de zomer aangetoond (Derume & al, 2009). De eieren worden gelegd vanaf de maand april en mei voor de laatst broedende koppels. Over het algemeen worden 4 tot 6 eieren gelegd, die uitkomen na 28 tot 30 dagen bebroeding (INPN, 2010). Bij de geboorte beschermt het vrouwtje de kuikens door bij het nest te blijven en enkel het mannetje bevoorraadt het nest. Zodra de jongen 15 dagen oud zijn, wordt de vraag naar voedsel te groot en begint ook het vrouwtje te jagen. De jongen zijn dan groot genoeg om zich te verdedigen tegen eventuele roofdieren zoals vossen. De eerste reflex is dan op de rug te gaan liggen, met de klauwen naar het roofdier gericht (cf. foto). De jongen beginnen te vliegen als ze 30-35 dagen oud zijn en vanaf augustus-september verlaten de koppels en zelfstandige jongen de broedplaatsen en vliegen ze naar hun overwinteringsgebied.

Bruine kiekendief

De Bruine kiekendief is kosmopolitisch in zijn keuze van broedplaats, migratiewegen en slaappleats. Het merendeel van de Franse populaties is sedentair maar de populaties van Noord-Frankrijk en België lijken migrerende populaties te zijn (Caupenne & Blanc, 2016). Er worden overwinterende vogels gezien maar dat zijn waarschijnlijk vogels uit Noord-Europa. Het overwinteringsgebied van de Bruine kiekendief strekt zich uit van tropisch Afrika tot het zuiden van Afrika, tot Europa en het Middellandse Zeegebied. In het noorden komt de Bruine Kiekendief aan vanaf de maanden maart-april wanneer de spectaculaire balts begint. De 4-5 eieren, soms meer, worden gelegd tijdens de maanden april-mei. Het broeden duurt 30-35 dagen zoals voor de andere kiekendieven, maar de ontwikkeling van de jongen duurt langer en de kuikens vliegen uit tussen de 40e en de 45e dag (INPN, 2010).

2.1.4 Bedreigingen

Er bestaan verschillende bedreigingen of factoren die de gunstige ontwikkeling van de kiekendieven beperken.

Het verdwijnen en de achteruitgang van de natuurlijke broedzones

De Bruine kiekendief is de kiekendief die het meest te vinden is in vochtige zones en in moeras(riet)vegetaties. De verdwijning op grote schaal van vochtige zones en hun leefmilieu heeft geleid tot een afname van de beschikbare ruimte voor de kiekendief. Door bescherming en een beter beheer van deze gebieden kon een broedpopulatie in « natuurlijk » milieu worden gestabiliseerd, maar een deel van de individuen is gemigreerd naar een ander leefmilieu. De achteruitgang van de rietlanden door slecht beheer of verwaarlozing van een zone leidt tot hetzelfde resultaat. De eutrofiëring van het milieu en het verschijnen van bebossing is het natuurlijke afsluitingsproces van deze omgevingen als ze niet worden beheerd.

De twee andere kiekendieven zijn gebonden aan hetzij een vochtige leefomgeving, maar met een lagere vegetatie

(vochtige weides), hetzij drogere omgevingen zoals heides of boskapzones. Deze milieus zijn meestal herbeest door naaldbomen (cahiers d'habitats, 2005).

Vervolging

Zoals alle roofvogels, aangeduid met « kromme snavel », is er gedurende een groot deel van de 20e eeuw op kiekendieven gejaagd. Door de algemene bescherming van roofvogels kon deze vervolging teruggedrongen worden, maar deze vogels zijn nog steeds niet geliefd in landbouwmilieus. Deze roofvogels hebben het imago van wildjagers. Ondanks de bescherming van deze soorten, worden hun nestplaatsen nog al te vaak vernietigd en ook in hun overwinteringsgebieden in Afrika, waar geen enkele controle mogelijk is, zijn ze niet veilig.

Landbouwactiviteiten

Landbouwactiviteiten hebben op verschillende niveaus negatieve gevolgen voor de kiekendieven. Enerzijds zijn de landbouwmachines bij het oogsten verantwoordelijk voor een niet te ver-

waarlozen sterftcijfer van de broedvogels wanneer deze niet tijdig worden opgemerkt. Ruilverkavelingen hebben geleid tot steeds uitgestrektere percelen en hierdoor zijn veel braakliggende terreinen, grasstroken en belangrijke natuurlijke zones waar de kiekendieven voedsel konden vinden, verdwenen. Tot slot heeft het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen een achteruitgang meegebracht van het aanbod aan potentiële prooien voor de kiekendieven.

De windmolens

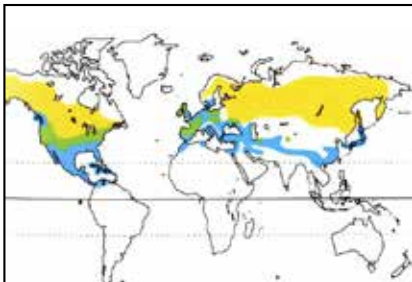
Zoals alle grote roofvogels en trekvogels die worden beschouwd als “zwevers”, vliegen ze vaak tegen windmolens aan. In de regio Haut-de-France worden omwille van zijn uitgestrekte vlakke zones, regelmatig windmolenparken aangelegd. Deze windmolens worden over het algemeen geplaatst in sectoren waar kiekendieven komen. In Frankrijk vinden er veel botsingen en sterfgevallen voor (Gitenet, 2013) hoewel er wel vermijdings- en compensatiemaatregelen worden genomen voor de 3 soorten.

2.2 Verspreiding

Blauwe kiekendief

De Blauwe kiekendief kent een Palearctische verdeling over 3 continenten. In Europa nest hij overal, al wordt hij zeldzamer hoe verder we naar het noorden gaan (figuur 1).

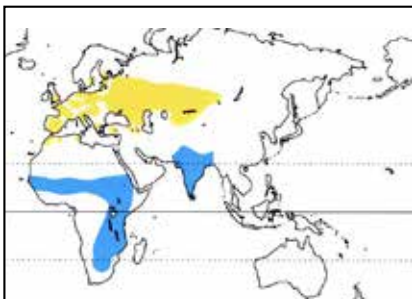
Figuur 1: Verspreiding van de Blauwe kiekendief wereldwijd

Grauwe kiekendief

De Grauwe kiekendief broedt uitsluitend in Europa en Oost-Azië. De Europese populatie migreert volledig naar Afrika om te overwinteren terwijl een deel van de broedpopulatie van Oost-Azië overwintert in India (figuur 3).

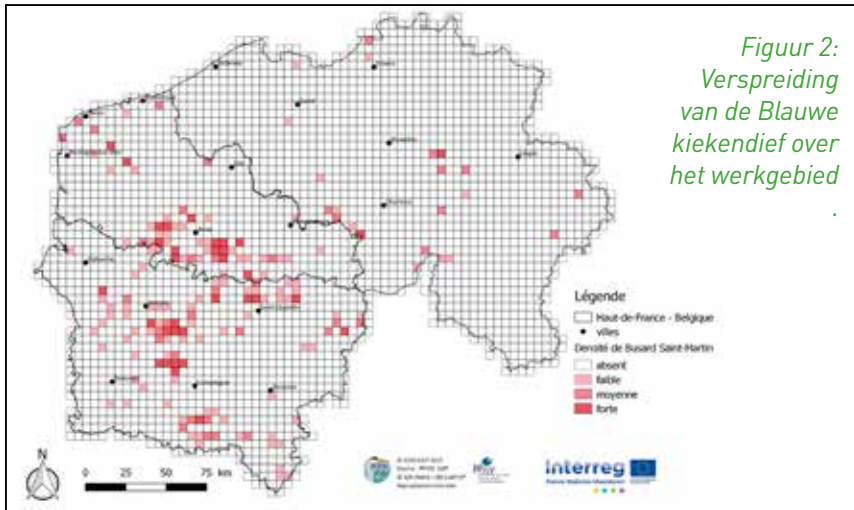
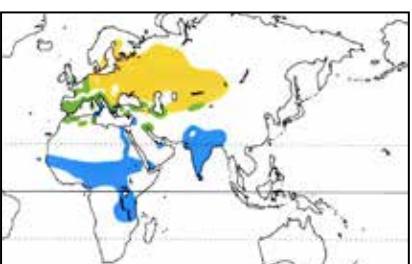
Figuur 3: Verspreiding van de Grauwe kiekendief wereldwijd

Bruine kiekendief

De Bruine kiekendief is zoals de Grauwe kiekendief te vinden van Europa tot in Oost-Azië. In Europa zijn de populaties deels migrerend. Sommige individuen brengen de winter door in Afrika terwijl andere in het gebied rond de Middellandse Zee blijven. De Aziatische populaties migreren ook naar India (figuur 5).

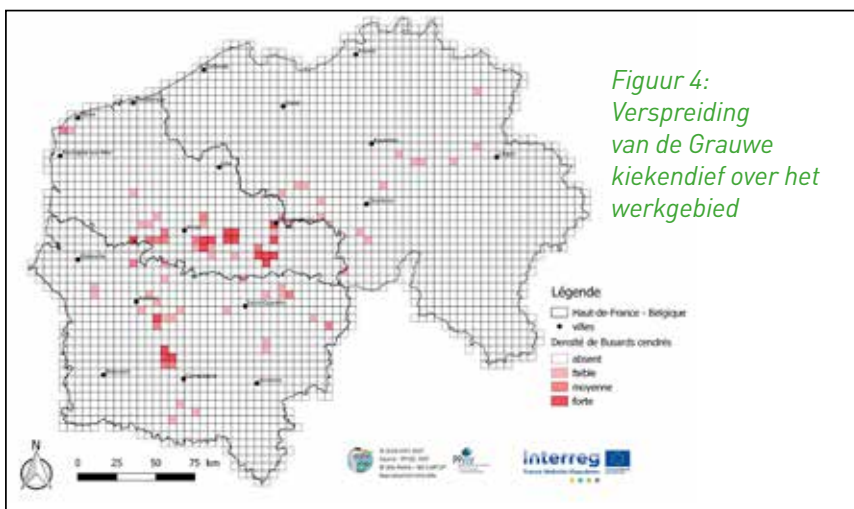
Figuur 5: Verspreiding van de Bruine kiekendief wereldwijd

Figuur 2: Verspreiding van de Blauwe kiekendief over het werkgebied

In het werkingsgebied leeft de Blauwe kiekendief in kernen (figuur 2). Een eerste kern bevindt zich in de regio Nord –

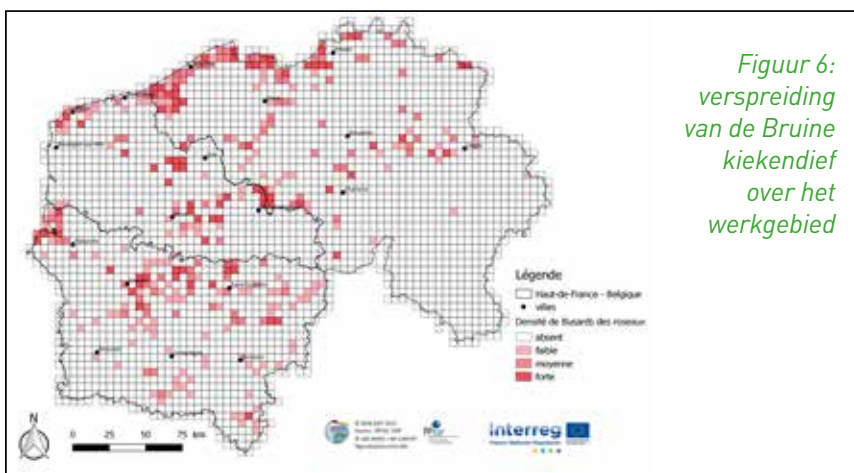
Pas-de-Calais ten westen en oosten van Arras. Een tweede bevindt zich in Picardië tussen Amiens en Compiègne.

Figuur 4: Verspreiding van de Grauwe kiekendief over het werkgebied

In het werkingsgebied nest de Grauwe kiekendief in de Cambrésis tussen Arras en Cambrai, en er is ook een populatie tussen Amiens en Compiègne. In de

andere sectoren is de soort zeer zeldzaam of wordt het gebied onvoldoende geobserveerd (figuur 4).

Figuur 6: verspreiding van de Bruine kiekendief over het werkgebied

In het werkingsgebied is dit de kiekendief die we het meest tegenkomen. Een grote populatiekern is te vinden langs de kuststrook van Vlaanderen. Een tweede kern bevindt zich tussen de regio Nord

en Vlaanderen in de omgeving van Ploegsteert en de sector van Weppes. In de rest van de regio Nord – Pas-de-Calais vestigt de Bruine kiekendief zich in verschillende vochtige zones en akkers.

2.3 Beschermingsstatuut

In Frankrijk worden de 3 soorten kiekendieven wettelijk beschermd door het besluit van 29 oktober 2009 dat de lijst van beschermde vogels vastlegt voor het hele grondgebied en de voorwaarden van hun bescherming. Op Frans grondgebied zijn de kiekendieven niet bedreigd en staan ze geklasseerd als « Least Concern » of « Near threatened » op de Rode lijst van broedvogels van Europees Frankrijk (UICN Frankrijk, 2016). In Nord – Pas-de-

Calais wordt de Grauwe kiekendief geklasseerd als « met uitsterven bedreigd », de Blauwe Kiekendief als « bedreigd » en de Bruine kiekendief als « kwetsbaar » (Rode lijst, te verschijnen). In Vlaanderen staat ook de Grauwe kiekendief geklasseerd als « met uitsterven bedreigd » en de Bruine kiekendief is niet bedreigd. De Blauwe kiekendief blijft niet bij het nest. In Wallonië zijn de 3 kiekendieven geklasseerd als « bedreigd ». Ze worden be-

schermd door de wetgeving van het Waals Gewest door artikel 2 Bijlage I van de wet van 12 juli 1973. De 3 soorten worden ook vermeld in bijlage I van de zogenaamde Europese “vogelrichtlijn”, die specifieke beschermingsmaatregelen oplegt voor het leefgebied en de individuen met het oog op het behoud van de soorten.

2.4 Gewenste maatregelen voor de kiekendieven

2.4.1 De voordelen

De kiekendieven zijn goed gekende soorten dankzij de opvolging van kiekendiefgroepen die al enkele jaren actief zijn.

- de soorten zijn gemakkelijk te detecteren zelfs als de identificatie en het zoeken van nesten niet altijd gemakkelijk is;
- de populaties zijn in alle gebieden relatief goed gekend;

- er zijn tal van studies uitgevoerd en de oorzaken van zijn achteruitgang zijn bekend;
- er zijn tal van ervaringen voor de bescherming van de nesten;
- de maatregelen voor deze doelsoorten zullen ten goede komen aan een hele reeks soorten in open agrarische omgevingen.

2.4.2 Welke maatregelen op het terrein zijn gunstig voor de soort?

De kiekendieven zijn goed gekende soorten dankzij de opvolging van kiekendiefgroepen die al enkele jaren actief zijn.

- 1 – inventarisatie van de kennis en van de populatiekernen;
- 2 – verbeteren van de kwaliteit van de habitats;
- 3 – de landbouwers sensibiliseren voor de aanwezigheid en het behoud van de soort.

De eerste stap is relatief bekend, al moeten een aantal lacunes in de kennis over bepaalde gebieden worden opgevuld.

Zelfs als het moeilijk is om op korte termijn te werken aan het herstel van de habitat, is het zeer belangrijk dat de nesten strikt worden beschermd en dat het succes van het broeden wordt bevordert. De kiekendieven zijn vrij trouw aan hun broed- en geboorteplaatsen.

Het behoud van deze soorten vereist eerst en vooral een sensibilisering van de landbouwers en concrete voorstellen voor de bescherming van de soorten en de habitats, waarbij over het algemeen een financiële vergoeding wordt voorzien. De acties worden uiteengezet in hoofdstuk 4 maar dit zijn de titels:

Verbeteren van de kennis en beschermen:

- de druk handhaven voor de opvolging van gekende gebieden en mensen mobiliseren voor de niet-gekende sectoren;
- deelnemen aan ringprogramma's voor de doelsoorten;
- strikte bescherming van de nesten tot het uitvliegen van de jongen;
- een cel “noodmaatregelen” oprichten voor de recuperatie van jongen in nood tijdens de oogsten om ze naar een opvangcentrum te brengen en ze daarna weer los te laten.

De kwaliteit van de biotoop verbeteren:

- door het herstel van braakliggend terrein en mesofiele graslanden verhoogt de biodiversiteit en worden er jachtgebieden en zelfs broedplaatsen geboden aan de kiekendieven ;
- de aanplanting van een netwerk van grasstroken speelt ook een grote rol in het behoud van een rijkere biodiversiteit en biedt geliefde jachtzones ;
- de aanleg van percelen met gras in combinatie met het uitstellen van het maaien zou de vestiging van kiekendieven in een bepaalde zone kunnen stimuleren ;

dieven in een bepaalde zone kunnen stimuleren ;

- het plaatsen van uitkijkposten kan een beslissende factor zijn bij de keuze van een broedgebied ;
- vochtige zones met riet herstellen en beheren om de vestiging van de Bruine kiekendief te stimuleren.

De landbouwers sensibiliseren :

- het sensibiliseren van de landbouwers is cruciaal om te zorgen dat er rekening wordt gehouden met deze soorten voor beschermingsmaatregelen van de nesten;
- de landbouwers aanmoedigen om biologische corridors te onderhouden en grasstroken en braakliggende percelen te creëren.
- het verminderen en het stopzetten van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen heeft geen rechtstreekse impact op de kiekendieven maar beïnvloedt wel hun prooi. Dit kan leiden tot vruchtbaarheidsproblemen en gevolgen hebben voor de nakomelingen.

2.5 Welke andere soorten profiteren er ook van?

Het behoud van het leefgebied van de kiekendieven komt ook ten goede aan alle soorten in de omgevingen van grote landbouwgebieden. De soorten die baat kunnen hebben bij dit plan zijn soorten die een grote achteruitgang vertonen in de zone.

De begrippen van de Rode Lijsten maken de staat op van de bedreigingen waarmee de soort kampt, volgens de gebieden (NPDC = Nord – Pas-de-Calais, P = Picardie, V = Vlaanderen België en W = Wallonië België).

SOORT	CATEGORIE	BIOTOOP
Gele kwikstaart	Rode lijst « Kwetsbaar » (NPDC)	Akkerbouw, braakliggende terreinen, grasstroken, mesofiele graslanden
Graspieper	Rode lijst « Bedreigd » (F) en « Kwetsbaar » (NPDC en W)	Akkerbouw, braakliggende terreinen, grasstroken, mesofiele graslanden
Grauwe gors	Rode lijst « Bedreigd » (NPDC, F en W)	Akkerbouw, braakliggende terreinen, grasstroken, mesofiele graslanden
Veldleeuwerik	Rode lijst « Kwetsbaar » (NPDC en V)	Akkerbouw, braakliggende terreinen, grasstroken, mesofiele graslanden
Patrijs	Rode lijst « Kwetsbaar » (V en W), « bijna bedreigd » (NPDC)	Akkerbouw, braakliggende terreinen, grasstroken, mesofiele graslanden
Torenvalk	Rode lijst « Kwetsbaar » (NPDC)	Grasstroken en weiden om te jagen
Kievit	Niet bedreigd	Akkerbouw en vochtige weiden
Cetti's zanger	Rode lijst « Bijna bedreigd » (NPDC, W en V)	Rietkragen en rietland
Blauwborst	Niet bedreigd	Rietkragen, rietland en koolzaadteelt dichtbij vochtige sloten
Kleine karekiet	Niet bedreigd	Rietkragen en rietland
Bosrietzanger	Niet bedreigd	Rietkragen, rietland en oevervegetatie
Rietgors	Rode lijst « Bedreigd » (NPDC, V en W)	Rietkragen, rietland, koolzaadvelden langs vochtige sloten en oevervegetatie

Tabel 1: Prioritaire en symbolische soorten die baat hebben bij de maatregelen ten gunste van de kiekendief.

3. DOELSTELLINGEN VAN HET GRENSOVERSCHRIJDENDE ACTIEPROGRAMMA KIEKENDIEVEN

3.1 Inleiding

Om het succes van de maatregelen te kunnen toetsen is het stellen van concrete doelen noodzakelijk. Een concreet doel is ook goed bruikbaar in de communicatie rond het project, zowel voor als na de uitvoering.

Het opvolgen van die doelen gebeurt door 'monitoring', onder het motto "meten is weten". Door het periodiek meten van bepaalde parameters die aan het doel gelinkt zijn, kun je aftoetsen hoe goed het project naar de doelen toe werkt. Bijstu-

ring kan gebeuren indien nodig. De doelstellingen worden geformuleerd als één algemeen hoofddoel, onderverdeeld in diverse actiedoelen die samen moeten leiden tot het behalen van dit hoofddoel.

3.2 Hoofddoelstelling

De hoofddoelstelling is de gekende populatiekernen te behouden en het aantal koppels over het hele actiegebied te vergroten. Op dit moment liggen de schattingen tussen de 116 en 135 koppels voor de Bruine kiekendief, tussen de 15 en 35 koppels voor de Grauwe kiekendief en tussen de 15 en 37 koppels voor de Blauwe kiekendief.

Verbeteren van de kennis over de soort:

- de deelgebieden identificeren waar weinig waarnemers actief zijn;
- de koppels opsporen in deze deelgebieden;
- de opvolging in de goed opgevolgde deelgebieden voortzetten

De kwaliteit van de biotoop verbeteren:

- braakliggende gronden herstellen zodat ze aantrekkelijk zijn voor blauwe en grauwe kiekendieven;
- percelen met kruidvegetatie integreren in grote akkerbouwrealen om

kiekendieven te behouden in bepaalde zones;

- rietzones herstellen om de vestiging van de bruine kiekendief te stimuleren;
- netwerken met grasstroken creëren om de jachtzones van de kiekendieven in te richten

Landbouwers, privé-eigenaren en gemeenschappen sensibiliseren:

- het sensibiliseren van de landbouwers is cruciaal om te zorgen dat er rekening wordt gehouden met deze soortengroep;
- landbouwers aanmoedigen om speciale percelen en ongemaaide grasstroken te creëren voor de kiekendieven om de jacht te bevorderen;
- door partnerschappen met de landbouwers kunnen speciale percelen worden ingericht waar de kiekendieven nesten kunnen bouwen of hun voedsel kunnen zoeken.
- de sensibilisering van privé-eigenaren (baksteenfabriek, suikerfabriek, ge-

meenschappen, etc...) die over bassins beschikken is van primordiaal belang om aantrekkelijke rietzones te creëren.

De proefprojecten van de verschillende acties worden aldus beschreven:

- PWV : Provincie West-Vlaanderen
- RL Westhoek : Regionaal Landschap Westhoek
- VLM: Vlaamse Landmaatschappij
- PMF: Pays des Moulins de Flandre
- GON: Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais
- MEL: Europese Metropool Lille
- CCFI: Communauté de communes de Flandre intérieure
- MO: Moeskroon
- HDG: Hainaut Développement Gestion
- COM: Communauté de Comines – Warneton
- RLVA: Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen

Actie 1

ACTIE 1	SCHATTING VAN DE POPULATIE VAN DE 3 SOORTEN KIEKENDIEVEN IN ELK GEBIED
KALENDER	2017-2025
DOELSTELLINGEN	Deze actie heeft tot doel de populaties van de kiekendieven te schatten om de stand en de evolutie te kennen van de populaties in de verschillende gebieden.
METHODES	Er bestaat niet echt een goede methode om te volgen en te bepalen of een kiekendief broedt in het gebied. Er moet gelet worden op bepaalde gedragingen zoals het uitwisselen van prooien tussen mannetjes en vrouwtjes of het neerleggen van prooien voor jongen. Het zijn gedragscriteria waaruit kan blijken dat er op de betreffende plaats een nest is. Alvorens tot deze observaties te komen, kan het zien van een koppel in de balts en het aanbrengen van materiaal in een perceel wijzen op de aanwezigheid van een kiekendiefnest. Men moet echter wel opletten, want kiekendieven kunnen, zoals de meeste roofvogels, meerdere nesten maken voordat het vrouwtje het nest kiest waar ze gaat broeden. Wanneer men denkt een nest te hebben gespot, is het belangrijk dat men hiervan melding maakt bij een coördinerende structuur, zodat er indien nodig beschermende maatregelen kunnen worden genomen.
PROEFPROJECTEN	GON, Natuurpunt, Aves Natagora, MEL, Picardie Nature
OPVOLGINGSINDICATOREN	- aantal koppels per soort - evolutie van de populatie

✓ Hoe kan men kiekendieven detecteren in landbouwvlakten

STAP 1 → hoge punten zoeken om een goed uitzicht te hebben over de sector die u volgt.

STAP 3 → Indicatie voor de aanwezigheid van een nest

STAP 2 → typische gedragingen detecteren die kunnen wijzen op vestiging van een kiekendief

Actie 2

ACTIE 2	VERFIJNEN VAN DE KENNIS OVER DE VERDELING VAN DE KIEKENDIEVEN
KALENDER	2017-2025
DOELSTELLINGEN	Om de kennis over de verdeling van de kiekendieven te verbeteren, is het belangrijk meldingen te krijgen van mensen die ter plaatse werken, de landbouwers. Het doel is de landbouwers te laten bijdragen aan terugmeldingen met hun observaties wanneer ze een nest ontdekken.
METHODES	Er kan een eenvoudige vragenlijst, samen met een sensibiliseringsbrochure worden verspreid onder de landbouwers. Daar de terugmeldingen gebeuren op vrijwillige basis en op basis van de belangstelling van de mensen, is het waarschijnlijk dat zij bereid zijn om beschermingsacties uit te voeren. Na het verzamelen van informatie kan de aanwezigheid van de soort worden gecontroleerd door bezoeken op het terrein en kunnen de te nemen maatregelen worden bepaald. Er kan een speciale kiekendief-mailbox worden gecreëerd om de informatie te groeperen en contact te houden met de mensen. Alle contacten met de landbouwers worden opgenomen in een bestand en er wordt een cartografie opgesteld van de plaatsen waar de soort aanwezig is en de plaatsen die gunstig zijn voor het nemen van maatregelen.
PROEFPROJECTEN	- Verspreiding van informatie: alle organisaties - Verwezenlijking van de uiteindelijke cartografie: GON, Aves, Natuurpunt op hun respectieve grondgebied
OPVOLGINGSINDICATOREN	- Aantal terugmeldingen van landbouwers - Aantal gemaakte bezoeken op het terrein - Aantal plaatsen die gunstig zijn voor het nemen van maatregelen

Actie 3

ACTIE 3	BESCHERMING VAN DE NESTEN
KALENDER	2017-2025
DOELSTELLINGEN	De kiekendiefnesten staan bloot aan talrijke factoren waardoor de nesten vernietigd kunnen worden, vooral doordat ze nesten op de grond en door hun keuze van broedmilieu. De belangrijkste factor is de vernietiging van de nesten of van de jongen bij het oogsten op de akkers. De bescherming van de nesten is belangrijk voor het succesvol broeden en de instandhouding van een lokale populatie.
METHODES	De eerste stap bestaat uit het detecteren en nauwkeurig lokaliseren van de kiekendiefnesten (actie 1). Meerdere indicatoren moeten worden genoteerd, zoals de soort, het soort teelt waar het nest zich bevindt, de leeftijd en het aantal jongen (vereist een bezoek aan het nest). Wanneer het noodzakelijk is te handelen omdat er kans bestaat dat de jongen nog niet kunnen vliegen tijdens de oogst, is het in een eerste fase belangrijk om een landbouwer te ontmoeten en hem de zaken uit te leggen. Er kunnen verschillende beschermingsmaatregelen worden toegepast (het is belangrijk om altijd een specialist te raadplegen alvorens tot actie over te gaan): - Niet gemaaide stukken: het is mogelijk een niet gemaaid stuk voor te stellen van ongeveer 10 x 10 m afgebakend met piketten en afzetlint. Dit stuk kan worden gemaaid net na het uitvliegen van de jongen. Het wordt aanbevolen om na het creëren van dit niet-gemaaide stuk een antipredatorkooi boven het nest te zetten om predatie door bijvoorbeeld vossen te voorkomen. - Verplaatsing van het nest: het is mogelijk het nest te verplaatsen naar een perceel in de buurt dat later zal worden geoogst, vanaf het moment dat de jongen de leeftijd hebben van minstens 15-20 dagen. Opgelet, deze werkwijze kan enkel worden uitgevoerd door mensen met de nodige expertise op dit vlak. - In het geval dat geen enkel « natuurlijk » middel mogelijk is om het nest te beschermen, kunnen de kuikens naar een Opvangcentrum worden gebracht dat voorzien is op het grootbrengen van de jongen. Ze worden vervolgens vrijgelaten op plaatsen die geschikt zijn voor de soort.
PROEFPROJECTEN	GON, Aves-Natagora, Natuurpunt, Picardie Nature
OPVOLGINGSINDICATOREN	- Aantal beschermde nesten - Aantal uitvliegende jongen dankzij de bescherming - Aantal landbouwers dat heeft geaccepteerd een niet-gemaaid stuk te creëren.

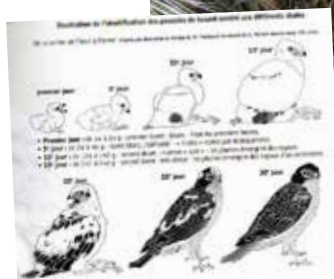
✓ Hoe kan men een kiekendiefnest beschermen?

STAP 1

→ Een nest vinden en de leeftijd van de jongen bepalen

© Cédric Beaudoin

STAP 2

→ Het niet-gemaaid stuk grond

Het is belangrijk om dit stuk aan te geven met duidelijk zichtbare piketten en afzetlinten zodat de landbouwer ze kan zien vanaf zijn tractor. Na het maaien is het belangrijk om terug te keren naar het nest om zich te verzekeren van de goede toestand van de jongen.

© Cédric Beaudoin

© Cédric Beaudoin

© Christian Bourrouille

© Christian Bourrouille

→ Installeren van een antipredatorkooi

De anti-predatorkooi is nodig om de jongen te beschermen die zichzelf niet kunnen verdedigen tegen een predator. Een niet-gemaaid stuk in het midden van een teelt kan aantrekkelijk zijn voor predatoren.

Actie 4

ACTIE 4	HERSTEL VAN LEEFGEBIED DAT GUNSTIG IS VOOR BROEDEN
KALENDER	2017-2025
DOELSTELLINGEN	De leefgebieden die de kiekendieven tegenwoordig gebruiken zijn meestal landbouwvelden. Dit verklaart waarom het mortaliteitsprobleem onder deze soorten zeer groot is geworden. Er zijn talrijke testen en studies uitgevoerd in Frankrijk, met wisselend succes. 2 daarvan blijken te hebben gewerkt en het zou interessant zijn om deze instrumenten uit te testen in ons gebied.
METHODES	Methode 1 : Herinrichten van overwoekerde of verstruikte stukken dichtbij plaatsen met kiekendieven om deze plaatsen gunstiger te maken. Methode 2 : Aanpassingsmaatregel. Een zone met kruidvegetatie (luzerne/grassen) aanleggen in intensieve landbouwpercelen. Percelen van ongeveer 1 ha grassen heeft gewerkt in Lotharingen (Burda, 2016). Voor een grotere doeltreffendheid kunnen deze maatregelen ook samengaan met uitkijkposten in de buurt van de betrokken zones. Bij beide methodes moet er een overeenkomst worden gesloten met de landbouwer betreffende het respecteren van het onbebouwde perceel of van het beplante perceel vóór het uitvliegen van de jongen als een nest geïdentificeerd is. Deze maatregelen kunnen ook gepaard gaan met financiële maatregelen om het verlies van oogst voor de landbouwer te compenseren. In het kader van windmolenprojecten worden goede contacten aangegaan met de landbouwers. In de mate van het mogelijke zou het verstandig zijn om maatregelen voor te stellen voor de aanleg van « gerenatureerde » percelen.
PROEFPROJECT	Alle organisaties
OPVOLGINGSINDICATOREN	- aantal onbebouwde percelen - aantal ha dat onder de kiekendiefmaatregel valt - succes van de nesten

Aanpassingsmaatregelen voor de kiekendieven

→ **Methode 2 :** graslandherstel van een intensief landbouwperceel gedurende het jaar n+1 in een gebied waar regelmatig een koppel Grauwe kiekendieven leeft. Het perceel is gemaaid op 31 juli na het succesvol uitvliegen van de jongen.

© Frédéric Burda

© Frédéric Burda

© Frédéric Burda

© Frédéric Burda

© Frédéric Burda

De maatregelen kunnen ook bestaan uit het behouden van een ongemaaid perceel gedurende enkele jaren. De foto links toont het ongemaaid perceel in maart 0+1 en de foto rechts in mei n+1. Geslaagd nest in het perceel en gebruik van het perceel door de jongen om zelfstandig te worden.

© Frédéric Burda

Actie 5

ACTIE 5	INRICHTING VAN HABITATS DIE GUNSTIG ZIJN VOOR DE VOEDSELVOORZIENING VAN DE KIEKENDIEVEN
KALENDER	2017-2025
DOELSTELLINGEN	De habitats op de landbouwwlakten bieden weinig diversiteit en aanbod aan prooien voor de kiekendieven. Het gebrek aan voedsel is nadelig voor de kuikens en hierdoor zijn er minder jongen. Dit leidt onherroepelijk tot een achteruitgang van de populaties. Het doel is weer gunstige jachtzones te creëren voor de kiekendieven
METHODES	Het creëren van gunstige jachtgebieden voor de kiekendieven gebeurt in verschillende stappen. 1-Er moeten landbouwers worden gevonden die geïnteresseerd zijn in het initiatief van gunstige gewaskeuzes voor de kiekendieven. 2-Wat is een gunstig perceel? Werkgroep Grauwe kiekendief uit Nederland (Groningen) heeft het concept van de vogelakker ontwikkeld. Het concept bestaat erin akkers in te richten met stroken luzerne afgewisseld met stroken van graan/gras/kruiden. De belangrijkste functie van deze vogelakkers is het aanbieden van een zo hoog mogelijk prooiaanbod in de vorm van veldmuizen, die daarenboven gemakkelijk te bejagen zijn. Bovendien kan de luzerne verschillende malen per jaar gemaaid worden waardoor het ook voor de landbouwer een interessante aanvulling kan zijn op het rantsoen voor zijn bedrijf. Deze vogelakkers zijn sinds 2017 ook mogelijk in Vlaanderen voor Grauwe kiekendief (in de Moeren) onder de vorm van een beheerovereenkomst met de Vlaamse Landmaatschappij. 3-Voordelen voor de landbouwer: Luzerne kan om de 60 dagen (broedcyclus veldleeuwerik) geoogst worden met een maximum van 4 keer per jaar. De oogst wordt gebruikt als hoogwaardig groenvoeder voor vee in de winter. 4-In Vlaanderen worden deze maatregelen vergoed via beheerovereenkomsten met de VLM: 1764€/ha/jaar voor de luzernemengeling en 2247€/ha/jaar voor de grasstroken. Daar de Europese beleidslijnen in de twee landen op verschillende wijze worden omgezet, kunnen de tarieven in Frankrijk niet gelijk zijn aan deze bedragen. 5-Monitoring van de dichtheid van de microzoogdieren aanwezig in het testveld door Inagro en op vogelakkers van de VLM en delen van de resultaten met de partners van TEC !
PROEFPROJECT	Inagro, RLW, MEL, CCFI, Chambre d'agriculture, GON
OPVOLGINGSINDICATOREN	- aantal ingerichte percelen - resultaat van de monitoring van de percelen

Wat is vogelakker voor grauwe kiekendief?

In 2017 is in Vlaanderen de vogelakker opgericht als nieuwe agromilieumaatregel. Deze actie combineert de bescherming van de grauwe kiekendief en andere akkervogels met de landbouwproductie en beantwoordt perfect aan de Europese vereisten. Een goed voorbeeld van een win-winsituatie waarin landbouw en natuur samengaan. Deze maatregel is overgenomen uit Nederland, waar zij haar nut en succes in het verleden reeds heeft bewezen.

Het «win-win» aspect van de landbouw is voornamelijk het verbouwen van luzerne in combinatie met klaver, wat ongeveer 70% van de oppervlakte van de vogelakker uitmaakt. Deze kan drie tot maximaal keer per jaar worden geoogst, de opbrengst is een uitstekend lokaal veevoeder. Dit productieve aspect van een agromilieumaatregel maakt hem onmiddellijk interessanter voor de landbou-

wer. Bovendien verbetert luzerne de bodemstructuur (via het diepe wortelsysteem) en verbetert het de vruchtbaarheid van de grond dankzij een aanrijking van organisch materiaal en het stikstofbindend vermogen. Daarnaast kunnen tal van andere vogelsoorten waaronder veldleeuwerik, nesten en voedsel vinden in dit type gewas... Daarom dient de landbouwer minstens 60 dagen (broedcyclus veldleeuwerik) tussen 2 oogsten te laten.

Daarnaast worden graankruidenstroken toegevoegd bestaande uit een zaadmengeling die na 15 augustus wordt gemaaid voor minstens 1/3 en maximaal een halve breedte. In deze stroken kunnen populaties veldmuizen zich ontwikkelen die als voedsel dienen voor de grauwe kiekendief. Deze veldmuizen worden ter beschikking gesteld aan de grauwe kiekendieven via de kort gemaaide aangrenzende luzerne.

Actie 6

ACTIE 6	BIJDRAGEN AAN DE KENNISVERBETERING
KALENDER	2017-2025
DOELSTELLINGEN	Deze actie heeft tot doel de kennis over de biologie, ecologie en fenologie van deze roofvogels te verbeteren. Kiekendieven zijn roofvogels die veel bestudeerd worden in Europa, voor elke soort bestaan programma's voor vleugelmarkering om hun verplaatsingen, hun gedragingen en hun biologie te bestuderen.
METHODES	De vleugelmarkering is de combinatie van symbool en kleur waarmee een vogel kan worden geïdentificeerd. Bij de roofvogels worden deze markeringen aangebracht op de vleugels zodat de codes en kleuren vanop afstand kunnen worden herkend. Kiekendieven brengen het grootste gedeelte van de tijd vliegend door, hierdoor is het aflezen van de markeringen gemakkelijker, in tegenstelling tot soorten die zich in het algemeen groeperen in open gebied waar de markeringen gebeuren door gecodeerde en gekleurde ringen aan de poten. De methode bestaat er in de eerste plaats in aansluiting te vinden op bestaande programma's voor kiekendieven. Voor de Bruine kiekendieven wordt er een onderzoeksprogramma gecoördineerd door het INBO, met Anny ANSELIN als contactpersoon. Voor de Grauwe kiekendief bestaat er een Frans programma voor vleugelmarkering gecoördineerd door de CNRS van Chizé. De coördinator in Nord kan dezelfde zijn als voor de Champagne-regio, Jean-Luc Bourrioux. Er bestaat één enkel programma voor de Blauwe kiekendief in Frankrijk, dhr. Van Hecke is de coördinator. Alle gegevens in verband met ringwerkzaamheden en het opnieuw vangen moeten naar de coördinatoren worden gestuurd en worden geïntegreerd in de verschillende databanken.
PROEFPROJECT	Ringen: bevoegde structuren met de vereiste vergunningen om te ringen Aflezings: Alle structuren
OPVOLGINGSINDICATOREN	- Aantal geringde individuen - Aantal terugvangsten

✓ De vleugelmarkering bij kiekendieven

→ Het ringen

De vleugelmarkeringen zijn gekleurde « lipjes » met een cijfercode of een vorm die worden bevestigd op de vleugel met een klein nietje.

De foto toont de ring van een Bruine kiekendiefkuiken geïdentificeerd met de code: TnJ 0nW

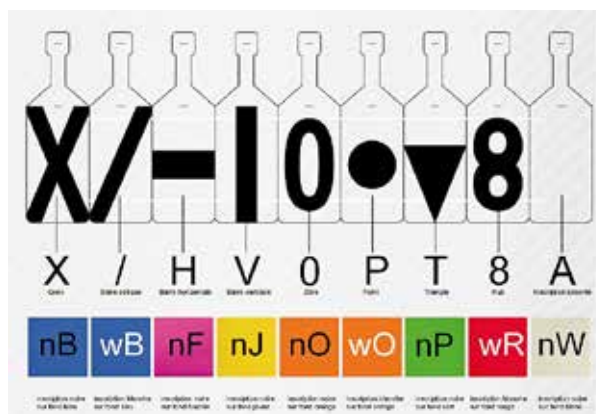

© Cédric Beaudoin

→ Hoe kunt u een vleugelmarkering aflezen

Begin de code met het merkteken op de linkervleugel, vervolgens de rechtervleugel.

Voorbeeld: XnO ; /wB

→ Welke informatie moet men sturen en aan wie?

Wanneer men een geringd individu "afleest" is het belangrijk de volgende gegevens te sturen naar de coördinator: Soort, code van de markering, observatiedatum, gemeente, precieze geografische gegevens, toestand (levend of dood), doodsoorzaak wanneer deze gekend is, geslacht, leeftijd, gedrag (broedend, trekkend, slapend, overwinterend).

Actie 7

ACTIE 6	COMMUNICATIE EN SENSIBILISERING ONDER DE NATUUREXPERTEN
KALENDER	2017-2025
DOELSTELLINGEN	Deze actie is belangrijk om te zorgen dat het hele grondgebied wordt gedekt voor de goede uitvoering van de acties: opvolging, bescherming van de nesten, het ringen, communicatie. De doelstelling is zo veel mogelijk sympathiserende vrijwilligers te krijgen die deelnemen aan de acties in de verschillende kiekendief-groepen die zijn opgericht in de verenigingen.
METHODES	Met het oog op een verbetering van de kennis worden de natuurkenners aangemoedigd om hun waarnemingen door te sturen in SIRF (www.sirf.eu) in de regio Nord – Pas-de-Calais, in www.observations.be voor België en in ClicNat (http://www.clicnat.fr/) voor Picardie. De verschillende netwerken oplist met het doel partnerschappen op te zetten tussen de structuren om gezamenlijk te handelen in de verschillende acties van het plan. De uitwisselingen zullen worden gestart en op regelmatige wijze onderhouden tijdens de uitwisselingsdagen. De expertise- en sensibiliseringsdocumenten zullen worden uitgewisseld via verenigingen om grensbarrières zonder problemen te overbruggen
PROEFPROJECT	GON, Aves-Natagora et Natuurpunt
OPVOLGINGSINDICATOREN	- aantal vrijwilligers dat gegevens over de kiekendieven meedeelt - aantal vrijwilligers dat heeft deelgenomen aan de opvolging - aantal partners dat deel uitmaakt van het netwerk

Actie 8

ACTIE 6	COMMUNICATIE- EN SENSIBILISERINGSMIDDELEN OPZETTEN VOOR DE LANDBOUWERS
KALENDER	2019-2025
DOELSTELLINGEN	De kiekendieven hebben enorm te lijden onder het verdwijnen van hun natuurlijke leefmilieu en hun imago van "kromme snavel". Het zijn vooral soorten die slecht gekend zijn bij de landbouwers, die een cruciale rol kunnen spelen in de regulering van de roofdieren. Er moeten communicatie- en sensibiliseringsmiddelen worden gecreëerd om tegemoet te komen aan de nood aan informatie.
METHODES	Ontwerpen van flyers voor de landbouwers met aandacht voor het nieuwe interreg-project. Deze flyer kan samengaan met de vragenlijst voor kennisverbetering (actie 2). Een identificatiegids opstellen van de weidevogels in het algemeen om op te hangen in de tractoren zodat de landbouwers een identificatiegids binnen handbereik hebben. De landbouwers sensibiliseren voor de bescherming van de kiekendieven. In de mate van het mogelijke zou het verstandig zijn om hen te laten deelnemen aan de opvolgingen en het ontdekken van nesten.
PROEFPROJECT	Alle organisaties
OPVOLGINGSINDICATOREN	- aantal verdeelde flyers - aantal verdeelde gidsen - aantal gesensibiliseerde landbouwers - aantal uitgevoerde bezoeken op het terrein

Bibliografie

Caupenne, M. & Leroux, A. (2015). Busard Saint-Martin in Issa, N., & Muller, G. (2015). *Atlas des oiseaux de France métropolitaine, nidification et présence hivernale* vol.1: 396-399

Caupenne, M. & Blanc, J-F., (2015). *Busard des roseaux in Issa, N., & Muller, G. (2015). Atlas des oiseaux de France métropolitaine, nidification et présence hivernale* vol.1: 396-399

Commeccy, X. et Royer, P., [*Busard des roseaux, Busard Saint-Martin et Busard cendré*] in Commeccy, X., (coord.), Baverel, D., Mathot, W., Rigaux, T. & Rousseau, C., (2013). *Les oiseaux de Picardie. Historique, statuts et tendances. L'Avocette* 37(1): pagina 111-114.

Del Hoyo, J. & Collar, N.J., (2014). HBW and BirdLife International

Illustrated Checklist of the Birds of the World. Volume 1: Non-passerines. Lynx Edicions, Barcelona.

Derume, M., Guyon, J., & Bataille, B. (2009). *L'estivage du Busard des roseaux (Circus aeruginosus), Saint-Martin (Circus cyaneus) et cendrés (Circus pygargus) dans les plaines agricoles de Wallonie: premières estimations. Aves* 46/2: 49-56.

Devos K., Anselin A. & Vermeersch G., 2004. Een nieuwe Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van der kriecken B., 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel

Jacob, J-P., (2010). *Busard cendré, Circus pygargus*. Pagina 182-183 in Jacob, J-P., Dehem, C., Burnel, A., Dambiermont, J-L., Fasol, M., Kinet, T., Van der Elst, D. & Paquet, J-Y. (2010). *Atlas des oiseaux nicheurs de Wallonie 2001-2007*. Serie "faune-flore-Habitats" n°5. Aves et région wallonne, Gemblox. 524p.

Jacob, J-P., Burnel, A., et les contributeurs espèces (2013). *Oiseaux nicheurs en Wallonie en 2012. Aves* 50/2: 113-128.

Gitenet, P., 2013. *Reproduction et mortalité du Busard cendré sur un parc éolien du sud de la France*. LPO Hérault, 6 p.

Pitois, J., (2004). *Nidification de 5 couples de Busards cendrés (Circus pygargus) à Rouvres-en-Plaine : un exemple de*

comportement grégaire. CEOB – l'aile brisée / tiercelet info n°14: 18-21.

UICN France, MNHN, LPO, SEOB & ONCFS (2016). *La liste rouge des espèces menacées en France – Chapitre oiseaux de France Métropolitaine*. Parijs, Frankrijk. Vermeersch, G., & Anselin, A., (2009). Broedvogels in Vlaanderen in 2006-2007. Recente status en trends van Bijzondere Broedvogels en soorten van de Vlaamse Rode Lijst en/of Bijlage van de Europese Vogelrichtlijn. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 3, Brussel

<i>Partner</i>	<i>Contact</i>	<i>Tel.</i>
Provincie Oost-Vlaanden (POV) (hoofdpartner)	Ronny Vanhooren ronny.vanhooren@west-vlaanderen.be	+32 51 51 93 46
Métropole Européenne de Lille (MEL)	Romain Morvan rmorvan@lillemetropole.fr	+33 359 00 24 76
Hainaut Développement Cellule Environnement (HD)	Séverine Landa severine.landa@hainaut.be	+32 65 34 25 87
Provinciaal Land- en Tuinbouwcentrum (Inagro)	Dieter Depraetere dieter.depraetere@inagro.be	+32 51 27 33 82
Communauté de Communes des Hauts de Flandre (CCHF)	Christophe Delbecque christophe.delbecque@cc-hautsdeflandre.fr	+33 328 43 09 99
Regionaal Landschap IJzer en Polder (RLIJP)	Dirk Cuvelier Dirk.cuvelier@rlwh.be	+32 57 23 08 52
	Henk Schaut Henk.schaut@west-vlaanderen.be	+32 51 54 59 62
Communauté de Communes de Flandre Intérieure (CCFI)	Mélissa Toussaint mtoussaint@cc-flandreinterieure.fr	+33 359 68 40 09
Stad Comines-Warneton	Emmanuel Dubuc emmanuel.dubuc@publilink.be	+32 56 56 10 45
Vlaamse Landmaatschappij (VLM)	Catherine Vanden Bussche catherine.vandenbussche@vlm.be	+32 50 45 81 35
Stad Moeskroen	Christophe Deneve christophe.deneve@mouscron.be	+32 56 86 01 51
Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen (RLVA) (geassocieerde partner)	Els Eeckhout els.eeckhout@rlva.be	+32 55 20 72 65

Kiekendieven

Grensoverschrijdend soortactieplan – project TEC !